

Premier Michel kijkt recht in de camera. 'Waarde landgenoten, de regering heeft beslist cash geld te verbieden. Vanaf morgen kunt u in dit land niet langer met bankbiljetten betalen, elke transactie zal elektronisch verlopen. U krijgt twee maanden om al uw contant geld op uw bankrekening te storten. Daarna is het niets meer waard. Bedankt voor uw aandacht.' Ann-Sofie Dekeyser, illustraties Martyn F. Overweel

Voor een golf van paniek zich van u meester maakt: ceci est une fiction. Althans in ons land. In India, daarentegen, sprak premier Narendra Modi goed twee maanden geleden wel degelijk de term 'demonetisatie' uit; amper vier uur later was het niet meer mogelijk om met de bestaande biljetten van 500 en 1.000 roepie - samen goed voor 86 procent van de valuta in omloop - te betalen. Een gewaagd economisch experiment met als doel belastingontduiking en corruptie tegen te gaan. Wie grote sommen inleverde, moest bewijzen dat hij die op legale wijze had verkregen en er de nodige belastingen op had betaald. Zo niet volgde een fikse boete.

Modi moet het boek *The Curse of Cash* hebben gelezen, waarin topeconoom Kenneth Rogoff (net als steeds meer van zijn collega's) pleit voor het grotendeels afschaffen van papiergeld. De Harvard-professor is er heilig van overtuigd: een maatschappij met minder cash is eerlijker en veiliger. 'Hoe meer cash je hebt, hoe meer je de ondergrondse economie steunt, niet de legale.'

Als we al het cash geld dat in de eurozone in omloop is, delen door het aantal inwoners, komen we op 3.200 euro. Dat is dus het bedrag dat we met z'n allen - zuigelingen inbegrepen - gemiddeld op zak of onder onze matras hebben. Gezond verstand en realiteitszin geven aan dat dit veel minder is bij de 'gewone burger'. Zo heeft een gemiddelde inwoner van Duitsland (een nóg cashinnender land dan België) 100 euro op zak en nog zo'n 200 euro thuis. Waar is al de rest dan naartoe? Het zit bij drugs- en mensenhandelaars, afpersers en terroristen, stelt Rogoff.

Voor al de grote coupures zijn problematisch. Bijna een derde (in waarde) van de euro's die circuleren, zijn briefjes van 500 euro. Opmerkelijk, want je kunt er bijna nergens mee betalen. Niet voor niets hebben ze de bijnaam 'Bin Ladens' gekregen; iedereen weet hoe ze eruitzien, maar ze zijn heel moeilijk te vinden. Dat soort geld is wel aantrekkelijk bij praktijken die het daglicht schuwen - een miljoen euro in briefjes van 500 past in een kleine handtas, makkelijk te verbergen dus. Rogoff schuwt de sterke uitspraken niet: 'Vandaag faciliteert de overheid criminaliteit met die biljetten van 200 en 500 euro'. En 'centrale banken doen massaal aan omgekeerd witwassen door dat soort biljetten te drukken die in grote mate in de ondergrondse economie verdwijnen'. Afschaffen dus, die handel. De Europese Centrale Bank lijkt gehoor te geven aan die oproep: er komt een uitdoofscenario voor de biljetten van 500 euro.

Stevige uppercut

In India werden de biljetten van 500 en 1.000 roepie omgeruild voor nieuwe biljetten. Maar hebben we nog wel biljetten (en bij uitbreiding munten) nodig? Haast elke maand komen er nieuwe elektronische betaalmogelijkheden bij. De alternatieven voor cash zijn legio: denk aan de klassieke betaalkaarten, maar ook aan internetbankieren, betalen met de smartphone via QR-codes, kaarten met een chip waarmee je gewoon even moet wuiven in de richting van de kassa, Payconiq (dat adverteert met 'cash is voorbij, je nieuwe portefeuille is je smartphone) waarmee je kaart- en contactloos kunt betalen, en - binnenkort - afrekenen met vingerafdrukken of irisherkenning. Waarom dan nog vasthouden aan een betaalmiddel dat met zijn 3.000 jaar dienst misschien wel een anachronisme is?

Terug naar ons gedachte-experiment: wat zijn de gevolgen als alle cash geld wordt afgeschaft? In het straatbeeld zal er een en ander veranderen. In de eerste weken zullen de straten gevuld zijn met mensen die bij het bankkantoor aanschuiven om hun opgepotte geld op rekeningen te plaatsen. De bankautomaat zou uiteindelijk hetzelfde lot beschoren zijn als de telefooncel: we hoeven nooit meer geld uit de muur te halen, dus bye bye. Ook nooit meer sirenes en zwaailichten van beveiligd geldtransport.

Maar de grootste schokgolf zal minder zichtbaar zijn. Advocaat en expert fiscaal recht Michel Maus voorspelt dat het nationale stressniveau aardig zou stijgen in ons land, berucht om zijn economie in zwart en vijftig tinten grijs. 'De "verstandige zwartsparder" zit thuis op een berg cash in grote coupures.' Maus is het idee genegen om de biljetten van 100, 200 en 500 euro af te schaffen. 'Elektronisch betalen laat nu eenmaal sporen na en daar kan de fiscus handig gebruik van maken. Ik schat dat het volledig afschaffen van contant geld de ondergrondse economie ruwweg voor 80 à 90 procent zou uitroeien. Wat overblijft, zal nauwelijks meer zijn dan middeleeuwse ruilhandel. Een schilder die het huis van een slager onder handen neemt, in ruil voor een halve koe bijvoorbeeld.'

De crimineel krijgt ook een stevige uppercut, als cash wordt verboden. Gedaan met overvallen - er valt niets meer te rapen. Ook andere vormen van misdaad draaien om geld. Neem dat weg en je ontnemt de gemiddelde crimineel zijn hoogste doel. Of de terrorist zijn voedingsbodem. Zo zou IS zijn fondsen halen uit versluist informeel contant geld. Met elektronische betalingen worden criminelen makkelijker traceerbaar. Akkoord, misdaad bestaat al van voor de eerste munten werden geslagen en dus zullen doorgewinterde maffiosi en ander geboefte hun toevlucht wel vinden in goud, diamanten of andere harde assets. Maar die zijn makkelijker op te sporen dan een koffertje bankbiljetten.

Pinnen graag!

Welaan dan, waarop wachten we? Waarom forceert de overheid de cashloze samenleving niet? Leo Van Hove, econoom aan de VUB, oppert een eerste bezwaar: 'De Belgische regering kan zoiets niet autonoom beslissen, zo'n initiatief kan alleen uitgaan van de Europese Centrale Bank en moet meteen voor de hele eurozone gelden.'

Hij is ervan overtuigd dat de cashless maatschappij er komt, 'maar het is nog te vroeg voor België, we moeten eerst naar de less-cash-samenleving'. Van Hove pleit ervoor om in eerste instantie alle bankbiljetten boven 50 euro af te schaffen. 'Briefjes van 100, 200

en 500 vormen 49,7 procent van de totale waarde aan euro's in circulatie.' Dat zou dus betekenen dat de helft van de euro's die door onze handen gaan, verdwijnt. 'Voor de bovengrondse economie lijkt me dat geen probleem. Weinig mensen hebben zulke briefjes.'

Waarom wordt dat niet aangepakt? Volgens Van Hove is de druk van de kleinhandelaar die zijn zwarte kassa aan banden ziet gelegd, groot. U weet wel, de kapper of cafébaas die een bordje heeft hangen met de boodschap: 'wij aanvaarden geen plastic geld'. Lieven Cloots, juridisch adviseur bij Unizo, wijst erop dat vandaag in België nog 51 procent van het aantal aankopen met baar geld gebeurt. 'Ik geloof niet dat die hardnekkigheid alleen aan handelaars te wijten is.' Hij denkt dat misvattingen de opmars van nieuwe betaalmiddelen afremmen. 'Er zijn nog steeds handelaars die elektronische betalingen weigeren omdat ze denken dat een betaalterminal heel duur is. De onwetendheid over goedkopere alternatieven is nog groot.'

Elektronische transacties zijn duur, klagen veel ondernemers. Probeer maar eens op café een pint te betalen met een debetkaart. Een kwade blik zal uw deel zijn. Of u moet bijbetalen: de handelaar rekent de kosten door aan de klant - iets wat in 2018 niet meer zal mogen. In Nederland is de betaalcultuur helemaal anders. Daar kijkt de cafébaas raar op als u cash betaalt. 'Pinnen graag!' Ook de mobiele telefoon raakt er ingeburgerd als betaalmiddel. Het is makkelijk voor bedragen tot en met 25 euro, daarvoor is geen pincode nodig. De Nederlander heeft altijd 'gepast' geld op zak. Bovendien is het ook hygiënischer dan croissants inpakken, nadat je net verformfaaide briefjes hebt aangenomen. Hier en daar beginnen hippe zaken in België ook al cash te weigeren. Al is niet iedereen het erover eens dat zoiets wettig is.

Geen Cara-pils

Dat Belgen nog zo verknocht zijn aan cash, heeft te maken met de illusie dat cash geld 'gratis' is. Munten en bankbiljetten brengen veel maatschappelijke kosten mee: transport, personeel om te tellen, beveiliging - jaarlijks goed voor 129 euro per persoon. Daarvoor zijn zowel handelaars als consumenten blind. Van Hove pleit ervoor cash duurder te maken, door die kosten door te rekenen aan de klant. Scandinavische landen hebben dat gedaan, met een grote gedragsverandering tot gevolg. Zeker omdat tegelijk de transactiekosten van elektronisch betalen daalden.

Betaalgedrag veranderen is een erg moeilijke missie. Generaties Belgen zijn opgegroeid met het motto dat ze altijd minstens 50 frank op zak moesten hebben. Want als je niet genoeg geld had om een brood te kopen, was je een landloper en kon je worden opgepakt. Die wet bestaat vandaag niet meer, maar de angst om cashloos buiten te lopen, is in ons DNA geslopen.

Rogoff pleit ervoor cash geld geleidelijk uit het systeem te halen: eerst de grote bankbiljetten, dan de kleine. Na tien of twintig jaar blijven alleen de munten over (en eventueel nog de biljetten van 5 en 10 euro), wat cash betalen onhandiger maakt. Om te vermijden dat arme lieden zonder bankrekening uitgesloten worden, wil hij de overheid gesubsidieerde bankkaarten laten afleveren, en eventueel een smartphone om mobiel mee te betalen. Zelfs aan bedelaars is gedacht. In Zweden lopen daklozen rond met een betaalterminal en in Nederland is een experiment opgezet voor bedelaars met de 'pinjas'. Wat ze ophalen, kan alleen in bepaalde winkels worden ingezet. Een dakloze kan er dus geen Cara-pils mee kopen in de nachtwinkel, om maar eens een cliché te gebruiken.

Het hoeft niet te verbazen dat de pientere retailer brood ziet in meer elektronisch betalen. Een briefje van 50 euro afgeven doet net iets meer pijn dan het knopje 'ok' indrukken op de betaalterminal. Tastbare biljetten en munten beschermen ons (een beetje) tegen spijlucht. Uit onderzoek is veelvuldig gebleken dat we met z'n allen meer uitgeven wanneer we met plastic betalen. Of zelfs niet eens meer die plastic kaart moeten bovenhalen.

Run on the shop

Rogoff is ervan overtuigd dat cash afschaffen ons sneller uit economische crisissen zou helpen. Hij is laaiend enthousiast over de negatieve rente die in een cashloze maatschappij echt zou kunnen worden ingezet. Nu gebeurt dat nog niet, omdat het een bankrun zou kunnen veroorzaken: als geld op een bankrekening sparen minder opbrengt dan het onder je matras stoppen, is de keuze snel gemaakt. In een cashloze maatschappij is het enige wat je dan nog kunt doen om je aan het banksysteem te onttrekken: uitgeven. Onroerend goed of kunst kopen, bijvoorbeeld. Rogoff ziet het geld graag rollen; het betekent voor hem de kick-start van de economie. Met het afschaffen van contant geld voorziet Maus een ander soort run on the bank, een run on the shop eigenlijk: 'Nog vlug een auto kopen of juwelen, zodat je iets van waarde achter de hand hebt.'

Maar vertel dat eens aan de brave spaarder die geen keuze meer heeft, die door de overheid verplicht wordt om zijn geld naar de bank te dragen, waar zijn saldo elke dag iets kleiner wordt door die negatieve rente. Van Hove: 'Vergeet wel niet dat die banken maken dat dat geld 24 op 7, overal in de wereld beschikbaar is. Dat is een service, en diensten zijn doorgaans niet gratis. Bovendien hoef je niet meer te investeren in een kluis.'

Al beseft hij natuurlijk dat het afschaffen van cash betekent dat de (centrale) banken wel heel veel macht in handen krijgen. En dat de vraag rijst of we de instellingen die ons in 2008 in een bankencrisis hebben gejaagd, nu het vertrouwen moeten geven om ons vermogen nog meer te beïnvloeden. 'Maak je geen illusies: zij hebben vandaag al de instrumenten in handen om je geld minder waard te maken. Via onder meer de inflatie kunnen ze je koopkracht aanpassen. Maar dat druist in tegen hun mandaat. We moeten daar niet te veel samenzweringstheorieën over lanceren.'

Net als Van Hove neemt Maus er gif op in: 'De cashloze maatschappij komt er.' 'Maar wanneer kan ik niet voorspellen. Eerst moet de overheid garanties bieden. Een cashloze maatschappij biedt haar burgers niet langer de keuze: ze moeten wel met de banken in zee gaan. Daar moet bescherming tegenover staan. Momenteel is ons spaargeld wettelijk beschermd tot 100.000 euro per bank en per persoon. Wie meer heeft, zal meer bescherming eisen.'

En de privacy?

De gemiddelde Belg voelt er weinig voor openlijk over het saldo op zijn bankrekening(en) te praten. Maar in een cashloze maatschappij valt dat taboe weg, toch zeker tegenover de overheid. Die krijgt dan volledig inzicht in onze vermogens. Ook banken zouden kunnen toezien op alles wat we kopen en verkopen en handelaars zouden een diepere inzicht krijgen in onze betalingen. Verschillende bedrijven dokteren momenteel mobiele wallets uit - digitale portefeuilles in onze smartphone. Die zijn gelinkt aan onze identiteit en

houden al onze aankopen bij. Data die menig bedrijf doen kwijlen. En die ons nog meer manipuleerbaar maken, via onder meer gepersonaliseerde reclame. Waarom zou iemand moeten weten hoe vaak per maand ik al dan niet bij McDonald's eet of wijn koop? Nu is al te achterhalen waar ik parkeer, aangezien veel automaten geen munten meer aannemen. Daar heeft niemand zaken mee. Het gebruik van cash is het enige volledig anonieme betaalmiddel, elektronisch betalen laat sporen na. Maar de financiële sector maakt zich sterk dat hij ook in dat technologische verhaal privacygaranties zal kunnen bieden.

'Proton was ook behoorlijk anoniem', vertelt Van Hove. 'Handelaars wisten niets over mij, als ik mijn kaart in hun toestel stopte. Ook nieuwe elektronische toepassingen kunnen anoniem gemaakt worden. Want elektronisch geld is software en software kun je programmeren. Als brave burger zou je in een cashloze maatschappij anoniem moeten kunnen blijven betalen, alleen van criminelen en belastingontduikers zou de boekhouding geopenbaard worden.'

Van Hove ziet slechts één groot struikelblok om 100 procent voor een cashloze maatschappij te gaan: pannes bij de betaalinfrastuctuur, verbroken internetconnecties, of natuurrampen die de hele boel lamleggen. 'Als werkelijk alles elektronisch is en we niet meer kunnen terugvallen op cash, wat doen we dan? Daar heb ik nog geen antwoord op.'

Ann-Sofie Dekeyser

Copyright © 2017 Corelio. Alle rechten voorbehouden